

PROJEKTEK A FENNTARTHATÓSÁGÉRT AZ ÖKOFALUBAN ÉPÜLŐ KÖZÉPNEMESI BÍRTOKKÖZPONT KAPCSÁN

LABANC GYÖRGYI, CZUMPF ATTILA²

¹Természetes Életmód Alapítvány, bakfitty@t-online.hu

²Duna-Ipoly Nemzeti Park Igazgatóság, teagora69@gmail.com

Mottó: „Ma már talán a világ sok pontján megértették és elfogadták, hogy a fenntarthatóság helyes és jól követhető gyakorlata nélkül hosszú távon nem lehet minőségi emberi élet a bolygón, mert nincs jó élet a hamisságban.” (Czumpf Attila)

ABSZTRAKT

Célunk az országban egyedül álló „projektek” bemutatása az Ökofalu mindennapjai során. Jelen írásunk tárgya elsőként a természetgazdálkodási programunk keretén belül egy önfenntartó majorság működésének bemutatása a mindennapi tevékenységeken keresztül. Második projektünk a történeti ökológiai programunk részét képezi „Séta utcai ruhában, a középkorban” címmel és tartalommal. Mindkét projektünk célja a környezeti nevelés eszközeivel a természettudatos önfenntartás által megteremthető biztonság megtapasztaltatása. A középkor világába történő időutazás pedig új lehetőségeket teremt a kognitív és emocionális érzékenyítéshez. Eredményként tapasztaljuk, hogy a projektek résztvevői a fenntarthatósági kihívások és az alkalmazkodási képességek területén jelentős többlettudásra, gyakorlati és történeti tapasztalatra tesznek szert.

KULCSSZAVAK: Ökofalu, történeti ökológia, középkor, projekt, környezeti nevelés

BEVEZETŐ

Magyarország egyik első Ökofalujaként - másképpen élőfalujaként - 1991 óta gyűjtjük a vidék megtartó erejét jelentő hasznos tudást, mellé a legújabb működő megoldásokat; mindezeket egy fenntarthatósági mintává formálva. Először magunkon próbáljuk ki arányosítva a jelen helyzettel, majd a környezeti nevelés, oktatás, képzés eszközeivel kínáljuk a gyerekembertől a felnőttig, mindenkinek. Lehetőség: a természeti-társadalmi környezet jobb megértése, a természetes szükségletek szerinti életminőségben boldog, magán és a társain is segíteni tudó, tájban élő ember újraszületése.

1. A TERMÉSZETES ÉLETMÓD ALAPÍTVÁNY MEGALKULÁSA

Több évi előkészület után, 1993-ban a Magyar Humánökológiai Társaság és két magánszemély alapította, a hazai szerves műveltségre alapozott ökofalvak, élőfalvak létesítésének kezdeti időszakában. Az agostyáni kezdeményezés követte a már élő legendának számító Gyűrűfű, Visnyeszéplak, Drávafok, Galgafarm, Gömörszöllős és Krisna-völgy példáját, de saját fejlődésének más irányt szabott. Jelesül: az Ökofalvak előszobájává kívánt válni. 1998-ban kiemelkedően közhasznú minősítést kapott.

Alapítványunk filozófiája: *A természet jobban tudja!*

Alapítványunk célja a természetes életmód egyéni lehetőségeinek, közösségi és regionális formáinak megteremtése humánökológiai alapelvekre építve, a természeti környezeti nevelés, az oktatás és képzés eszközeivel, egy önfenntartó rendszer keretein belül. Az ennek során szerzett eredmények a természetvédelmi kezelések és az okszerű tájhasználati módok alapjául szolgálnak.

Ágoston-liget madártávlatból

Ha már a médiában is bementék, hogy fenntarthatatlan módon élünk, akkor ezt tényleg komolyan kellene venni!

De hogyan tovább? És mennyiért? Előbb-utóbb szembetalálkozunk a választási lehetőséggel.

- Vagy megpróbálunk egy időtálló, fenntartható rendszert kialakítani magunk körül, ami nem jelenti az eddig megszokott „mindennapi kényelmünkről” való lemondást, de átgondolt cselekedeteket és gondosságot igen. Cserébe szép, egyszerű, egészséges, olcsón „üzemeltethető” életkörüzetet kapunk.
- Vagy folytatjuk eddigi életünket, amely átgondolatlan, mértéktelen, költséges – tehát fenntarthatatlan, ön- és környezetpusztító. (Ezt már 1998-ban is leírtuk.)

Erre a problémára kínál megoldást a Természetes Életmód Alapítvány folyamatosan fejlesztett programokkal, a mindenki számára betartható alapelvekkel melyek:

- a maximális gondosság;
- a természet jobban tudja;
- a tiszta használat;
- a szépség iránti igény.

Az egyik (vagy egyetlen) megoldás, amely egyúttal a legjobb befektetés manapság: a méltányos életmód, az életvitel váltás. Élünk fenntartható természetes életet, tartalmasabb életminőséget, jobb egészségben, nagyobb szeretetben és erősebb hitben. Legalább abban higgyünk, hogy a természet törvényeinek betartása nélkül nincs jó, csak rosszul élhető emberi élet, s ez egyre inkább igaz.

1.1 A bemutatásra kerülő projektek különleges helyszíne

A szakmai műhely és helyszín a Tatai-medencét és a Gerecse peremvidékét leképező területek művelési ágaiából, élőhelyeiből mintegy 20 hektárnyi vízgyűjtő az Árendás patak völgyében fekszik.

A változatos élőhelyen számos növény- és állatfaj találja meg életkörüzetét, köztük védett és közösségi jelentőségűek is. Szép, fajgazdag gyertyános-tölgyes erdők ölelik körül. A Bocsajtó-völgy löszfalába bevágódott Arendás-patakot ősi égeres kíséri, az időszakos vízfolyást karsztforrás is táplálja. A hegylábak és medencék jellegzetes gyeptársulása itt is a felszár az kaszálórétek és hagyásfás legelők mozaikja. Az égeres egy nálunk vészesen megfogyatkozott területű társulás hírneműdója. Megörzését a WWF Erdőfigyelő jelentése (1998) is elismerte.

Régi elnevezése szerint Neugebirg, de újabban Ágoston-ligetnek hívjuk, Szent Ágostonról, Agostyán védőszentjéről elnevezve. A Természetes Életmód Alapítvány (TEA) - Magyarország egyik első Ökofalujaként - több mint 30 éve itt építi fenntarthatósági rendszerét, modellkísérleti jelleggel. A TEA eredményei alapján 2003-ban megkapta a Sasakawa Alapítvány (Japán) I. díját, a szelídenergia hasznosítás komplex alkalmazásáért, bemutatásáért. 2006-ban a TEA által kezelt 20 hektárt Natura 2000 területként jegyezték be. Még ebben az évben, az ország legjobb Környezet- és Természetvédelmi Oktatóközpontjaként Enikő díjat kapott és Minősített Erdei Iskola cím birtokosa lett. A Gerecse Naturpark címet 2013 óta viseljük. A Természetes Életmód Alapítvány által működtetett Ökofalut a KEM - Nemzeti Értéktárba 2015 augusztusában választották be.

Az Alapítvány működési területén az alternatív életmód - életvezetés legalapvetőbb feltételeinek számító lakó- és gazdasági épületek a vályogtechnika több változatát képviselik, a legkorszerűbb épületgépészeti megoldásokkal (napelem, szélkerék stb.).

Földtégls vályogház

Részletesen tanulmányozhatók a vályogtégls, a szalmabálás és a rakott falú technológiák. A gazdasági épületeken pedig a kombinált könnyűszerfás és a boronafalú építómódok. A teljes rendszerhez tartozik még egy önfenn tartó majorság őshonos állatokkal. Fontos egysége a szőlőültetvény, a gyümölcsös, a konyhakert, valamint a gyógynövény telep. A szerényebb adottságú szántóterületeken őshonos gabonát, pl. alakor búzát termelünk.

Az Alapítvány kínálata nagyon széles. Lehetőség van hosszabb-rövidebb látogatásokra, táborozásokra, terepgyakorlatokra, de arra is, hogy valaki „tanítványa” szegődjön, vagy ideköltözzön, és a lehetőségeket valóságosan megélve tanulja meg a természetközeli, szép és egyszerű életmódot.

2. AGOSTYÁN, ÁGOSTON-LIGETI MAJOR, AVAGY EGY NATURA 2000 TERÜLETEN TÖRTÉNŐ TERMÉSZETKÖZELI MINTAGAZDÁLKODÁS BEMUTATÁSA

2.1 Tartamos erdő- és tájgazdálkodás

Az erdőkben tartamos-készletgondozó gazdálkodás folyik. A tábor feletti, „örökerdő” minősítésű gyertyános-tölgyest nem fenyegeti a kizárólag gazdasági érdekeltségű kitermelés. Ma itt erdőfigyelést végzünk, oktatunk, madárodúkat helyezünk ki és gondozunk.

Az előző generációk az erdők egy részét letermelték, ezzel kispárcellás szántókat, kerteket, kaszálókat, legelőket hoztak létre. Ebben a speciális esetben változatos, magas faji diverzitást mutató (fajgazdag) mozaikos, jelentős tájképi értékkel rendelkező élőhelyek létrejöttét eredményezték. Azonban az 1950 –80-as években a műveléssel fokozatosan felhagytak és az erdő megkezdte területének visszafoglalását. Az erdő előőrse pedig a cserjésedés. Bár ez biztató jele a klímazónában természetes társulás regenerálódó képességének, de a táj változatosságát csökkenti. Így kezelői feladatunk a másodlagos állapot visszaállítása, a kaszálók és legelők fenntartása a cserjék drasztikus gyérítésével. A munkálatok kíméletesen, mindenütt kézi szerszámokkal, emberi erővel folynak. Ugyanakkor meg kell teremteni a hagyásfás legelő jellegét, és meg kell kímélni az erdőt szegélyező cserjést. Ez mind vízgazdálkodási, mind élőhelyvédelmi szempontból fontos, mert a madárvilág kedvelt fészkelő helyei.

A hagyásfák – mint a Gerecsében jellemzően másutt is – természetes galagonyák. A lombkoronák kívánatos borítása 5%, ez már hozzájárul a kedvező vízháztartáshoz, és árnyékot ad a nyájaknak. A rágást tövises ágai jól tűrik, a vadak és a kecskék sem tesznek nagy kárt bennük. Szerencsére özönfajok, „gyomosodás”, tájidegen elemek még nem veszélyeztetik a területet. Gépek és vegyszerek mellőzésével végezzük a szükséges munkálatokat.

2.2 Természetgazdálkodás

A fenntartható gazdálkodást – amelyet újra felfedeztünk – elődeink évszázadokon át művelték. A településünkre, Agostyánra vonatkozó gazdálkodás történeti hagyományokat több, mint 700 év távlatából ismerjük oklevelekből és a környéken végzett régészeti ásatások leletanyagából. Nagy kihívást jelentett számunkra ezen ismeretek mentén létrehozni egy olyan szerves gazdaságot, ahol tudásanyagban együtt van a múlt a jövő elvárásaival, és ami bemutató, iskola és oktatóhely is egyben. Természetesen a helyi önellátásra, önfenntartásra méretezve. A legnagyobb feladatot a körülbelül 20 ha-os terület vízgyűjtő szemléletű és egységes ökológiai elvek szerint való kezelése jelenti.

2.3 A gazdaság

Az állatcsoportok kialakításának főbb szempontjai:

- a terület eltartó képessége,
- hagyományok,
- őshonosság,
- önellátás,
- önfenntartás,
- bemutatathóság.

A majorban a génmegőrzést, a hazai, védett háziállat-fajták, hungarikumok fenntartását és bemutatását is hivatásunknak tekintjük (cikta juh, fodros tollú magyar lúd, erdélyi kopasznyakú tyúk, magyar begyes galamb, magyar óriás nyúl, komondor, puli stb.). Szarvasmarha tartását az adottságaink miatt jelenleg nem tervezzük. A major jó minőségű vizet adó kútjai ellátják a gazdaságot, de sajnálatos módon hozamuk évről - évre csökken, mint máshol is az országban. Energiát nem „importálunk”, ezt szelíd energiaforrások, a nap és a szél adja. Hulladékkal és szennyvízzel sem terheljük a környezetünket.

A „jó gyakorlat” évtizedes tapasztalatait megosztjuk más, különböző művelési ágakat folytató Natura 2000 területen gazdálkodókkal. Ennek eseményei például a rendszeresen megtartott Gazdafórumok. Tájékoztatást adunk a kezelői feladatokról és kötelezettségekről, azok megvalósíthatóságáról, a gazdaság és a természeti értékek védelmének összehangolásáról. Ilyen például a monitorozás is és az időbeli összehangolás tervezése. Információkkal szolgálunk a támogatási, finanszírozási lehetőségekről is, aminek elsősorban a gerecsei, környékbeli gazdák veszik hasznát. Tágabb értelemben partnere szeretnénk lenni mindazoknak, akik érintettek és érdekeltek a fenntarthatósági programokban, úgy mint a Duna-Ipoly Nemzeti Park Igazgatóság, a Magyar Naturpark Szövetség, a Pro-Silva Egyesület, a Tata és Környéke Turisztikai Egyesület, az Általér Szövetség, a Magyarországi Élőfalu Hálózat, (amelynek az „előszobája” vagyunk), és bárki, aki hobbiból, hivatásból vagy megélhetési programként választja szelídebb alakítását a rábízott közös kincsünknek, a Földnek.

„Megőrzött múlt, megtalált jövő.”

3. AZ ÖREGKOVÁCS - HEGY RÉGÉSZETI EMLÉKEI

Az Öregkovács-hegyen 440 m magasan fekvő Kovácsi nevű falu az Árpád-kortól a középkor végéig folyamatosan lakott volt.

Az erdei lelőhelyen 1993-ban megindult régészeti feltárás eredményeként előkerült, egy az Árpád-korban épített plébániatemplom a hozzá kapcsolódó temetővel, és egy a későközépkorban ezek mellé épített nemesi udvarház is, a hozzá tartozó épületekkel és halastóval.

Középnemesi falu a XV. századból (makett)

Az Árpád-kori körtemplom feltárása mára már befejeződött. Az ásatás során előkerült a pasztofórium több darabja, a nagy déli résablak faragott köveinek jelentős része és a mensa tardosi vörös mészkőből csiszolt több töredéke. A templom szentélyében, az apszis déli ívének alsó felén függöny alsó szegélyét ábrázoló freskórészletet találtak, amit a falról leválasztottak, restauráltattak, és kiállítható állapotba hoztak. A feltárások során kiderült, hogy a templomot a törökök a XVI. sz. végén feldúlták, a padlót áttörték, és az alatta található sírokat kirabolták.

A régészek a templom körül található temetőnek közel 300 sírját bontották ki és szedték fel. A későközépkori Kovácsi-Újszászi féle nemesi udvarház feltárása során szinte teljesen épen került elő a főépület pincéje. A pincétől északra egy nagyméretű gödörházat fedeztek fel, amely szintén az udvarházhoz tartozott. A szolgaszemélyzet lakhelyét – egy félig gazdasági, félig lakóépületet – az udvar délnyugati részén tárták fel.

Az udvarháztól kissé távolabb előkerült az a mészegető kemence is, amelyben a kőépület építéséhez szükséges meszet állították elő. Az épületek alatt a völgyben még ma is látható az egykor itt létesített halastó völgyzáró gátja. (Dr. Petényi Sándor 2010)

A Dr. Petényi Sándor régész által vezetett, közel 30 évig tartó ásatás eredményei, leletanyaga a Tatai várban látható állandó kiállításként **„Hétköznapok a középkorban”** címmel. (Dr. Petényi Sándor, 2013)

4. TÖRTÉNETI ÖKOLÓGIAI PROGRAM „SÉTA UTCAI RUHÁBAN, A KÖZÉPKORBAN”

4.1 Néhány szó a kísérletről, a középkori falurészlet építésének ötletéről

Az információs társadalom egyre több problémát old meg, de ezek nyomán egyre több a megválaszolatlan kérdés. Napi szinten tapasztaljuk, hogy „**már a múltunk sem a régi**”.

A biztonságosabb jövő alapja a minél alaposabb tudás, amely még gyönyörködtet is, főleg ha a régmúlt faggatása egy újratereztett, hiteles környezetben történik.

Ennek a gondolatnak a jegyében a Természetes Életmód Alapítvány Természetvédelmi és Humánökológiai Oktató Központja egy új szellemű kísérletnek ad helyet a Gerecsei Tájvédelmi Körzet tőszomszédságában. Egy kisebb, középkori települést kívánunk megépíteni, melynek alapját, a közeli Baj községhez tartozó Öregkovács-hegyi ásatások adják. A több mint harminc éve folyó munkálatokat Alapítványunk a kezdetektől fogva támogatja anyagilag és önkéntes segítőkkel.

Az ásatás során előkerült Árpád-kori körtemplom és a mellette feltárt koraújkorai nemesi udvarház rekonstrukciója készülne el a lehető leghitelesebb módon. A körtemplom szentélye és a hajójának felmenő falai, kapuzárköve és résablakai, ülőfülkéje, szentéje jól láttatják az építők több mint 21 éves igyekezetét. A templom búcsúünnepét minden évben július 29-én, Péter - Pál napkor tartjuk.

Körtemplom épül a XXI. században

A tudományos háttérrel, a középnemesi birtok központ építéséhez, Dr. Petényi Sándor ásatás vezető régész, Dr. habil. Bóna István DLA egyetemi docens, Sára János néprajzos, fafaragó, Dr. Gyulai Ferenc MTA doktora, MATE professor emeritusa, Bartosiewicz László agrármérnök, archeozoológus, szakíró, tanszékvezető egyetemi tanár, Sabján Tibor etnográfus, építész, valamint Prof. Dr. Nemcsics Ákos és diákcsoportja biztosította. A kőműves munkákban Moravcsik Tibor, Schmidt Mayer Henrik és Tisch László adták a biztonságos szakmai háttérrel. Amiben világnézeti szempontból mindenki egyetértett:

„Az etika fontosabb, mint a vallás.” Dalai Láma

Prof. Dr. Nemcsics Ákos tanár írta 2006 májusában:

„Ahogy kezdődött ...

A Rotundát, ami egy középkori körtemplom rekonstrukciós mása az Ágoston-ligeti Ökofaluban, immár 4. éve építjük. Innen nem messze az Öregkovács hegyen egy középkori falut és templomát tárták fel Dr. Petényi Sándor régész vezetésével. A templom rekonstrukciós terveit Dr. Nemcsics Ákos Budapest Műszaki Főiskola tanára készítette, és vezetésével 2003-ban főiskolai hallgatókkal el is kezdődött a templom építése nyári ökotábor keretében. Az építéshez szükséges anyagokat és ellátásunkat az építés alatt Czumpf Attila és Labanc Györgyi, a Természetes Életmód Alapítvány vezető munkatársai biztosították számunkra. Köszönet érte! Az építők”

4.2 Az ökológiai megtérés zarándok/ engesztelő útjának bemutatása

A körtemplomtól, 2018-ban már indult az Ökológiai Megtérés Zarándokútja, világi nevén Engesztelő Útja. Az Ökológiai Megtérés Zarándokútjának/Engesztelő Útjának gondolata az enciklika kihirdetése után fogalmazódott meg bennem. Ehhez adott karizmatikus segítséget Ferenc pápa 2015-ben a *Laudato si'* enciklikájában, amelynek összeállításában több világvezető tudós, köztük számos Nobel-díjas is közreműködött. Ferenc pápa üzenetére hamarosan megszületett egy válasz: több hiteles világi, egyházi és karizmatikus fórumot megjárta egyeztetés után, 2016. február 7-én, a Magyar Élőfalvak XV. téli találkozásán Tata-Agostyán Agoston-ligetben került kihirdetésre.

A zarándokút/engesztelőút üzenete: Ez a látva- látó út is teljesíti a szakrális zarándokutaknak minden kívánalmát, mivel a legszentebb helyen a teremtett világon vezet át, ahol minden annyira csodálatos, annyira gyönyörű, annyira misztikus (vagy transzcendens, magyarul fogalmazva, természetfeletti összefüggése van), hogy ez embernek felfoghatatlan. Ezért, ha valamihez még nem értünk elég jól, ne próbáljuk meg hiányos tudásunkkal átalakítani vagy „leigázni”. Társak kívánunk lenni a teremtésben azzal, hogy legelővigyázatosabb tudásunk szerint végezzük hasznosnak vélt dolgainkat („Bocsánat tévedéseinkért és bűneinkért is bocsánat”). Útközben kereshetjük a legfőbb kérdésre a választ: honnan jöttünk és hova tartunk, főleg, ha ezt így folytatjuk tovább? Aztán ha már „kisétáltuk testünk vágyát, hogy utána az Isten tenyerére érkezhessünk”, ez más szempontból is erősít bennünket. Mert: ezen az úton fellelhető látni- és tanulnivalók – túl a fizikai és a szellemi pallérozás kitűnő lehetőségén – alkalmassá tehetnek bennünket egy ökológiai szempontból is kívánatos alkalmazkodáshoz, azokhoz a változásokhoz, ami előtt az emberiség áll és szűkebb környezetünkben is érzékelhető.

Egy kívánság, az ökológiai vagy tudatos megtérés útján útravalóul Szent Ágoston gondolataival: „A csodák nem a természet törvényeinek mondanak ellent, hanem annak, amit mi a természet törvényeinek hiszünk.”(Czumpf Attila 2016.)

Dr. Finta József DLA h.c. építész rajza (2000)

Az elkészült a Körtemplom (2022)

4.3 Fogadó a boldog szomorú Szép Ilonkához

Kátai Zoltán, az énekmondó

A terveknek megfelelően már felépült egy működő középkori fogadó, amelyhez korabeli konyha is kapcsolódik. Mindez reambulált környezetben (korabeli viselet, növényzet, állatok) valósult meg.

A középkor hangulatát, „kényelmét” és ízeit lehet megtapasztalni – akár bentlakással is – a körtemplom, az udvarház és a fogadó épületek együttesében, amelynek „A természeti-társadalmi béke temploma és udvarháza” címet adtuk. Szellemi táplálékul a humánökológiai oktatóközpont programjai szolgálnak.

Mindezeket keretbe fogja a helyes természetgazdálkodási gyakorlat, ahol a területen élő emberek közössége próbál fenntartható módon együtt élni azokkal az „útítarsaikkal”, akik már korábban is itt voltak. Az itt nevelt őshonos növények és állatok kitűnő alapot adnak a középkori étkekhez; sült húsok, levesek, kásafélék, borszós, liktárium, alakor lepénykenyér és természetesen a fekete leves.

Területünkön vezet át a Mátraverebély-Szentkúttól Mariacellig tartó Via Margaritarum (a Gyöngyök Útja), amely egy 760 km-es, könnyebb terepű zarándokút, a magyar „El caminó”. Zarándokházunk monasztikus egyszerűségű, kényelmes, nyugodt szálláshely az elmélyülni kívánó vándoroknak 2006 óta. A természeti-táji értékekkel harmonizáló vendégház kitűnő alkalmat kínál az időnként elemi szükségletként jelentkező lelassulásra, lecsendesedésre és feltöltődésre.

Történeti ökológia

A történeti ökológia fogalmát nem a természettudomány, hanem a közgazdaságtudomány vezette be. 1986-ban a berni Nemzetközi Gazdaságtörténeti Kongresszuson született meg. Tárgya az ember és a természeti környezet viszonya a történelem során. Mégsem a közgazdászok, hanem a társadalomtudósok, elsősorban a történészek bontakoztatták ki, megemlítve a természettudományok szerepét is. A történészek - már képzettségükből adódóan is - az ökológiát a történeti (írott) források oldaláról közelítik meg, az ökológia mélyebb összefüggéseinek feltárása nélkül. Ezért is természetes, hogy a történeti ökológia összemosódik a művelődés történetével, s az is érthető, hogy a környezetvédelem is belekerül e roppant nagy kérdéskörbe.

Dr... Gyulai Ferenc archeobotanikus, egyetemi tanár, Szent István Egyetem

5. KÖRNYEZETI NEVELÉS LEHETŐSÉGEI AZ ÖKOFALUBAN, A FENT LEÍRT TÉMÁK TÜKRÉBEN A PROJEKT PEDAGÓGIA MÓDSZEREIVEL

" A csodálkozás öröm mivel, hogy fölfedezés"(Ancsel Éva)

5.1 A környezeti nevelés

A környezeti nevelés fogalmát Tbilisziben 1977-ben megtartott konferencián határozták meg: „A környezeti nevelés egy folyamat, amelyben olyan világnemzedék nevelkedik fel, amely ismeri a legtágabb környezetét is, törődik azzal, valamint annak problémáival. Tudással, készségekkel, attitűdökkel, motivációval, és elkötelezettséggel rendelkezik, hogy egyénileg és közösségekben dolgozzon a jelenlegi problémák megoldásain és az újabbak megelőzésén.”

Közben eltelt 45 év!

Napjainkban a környezeti problémák egyre növekvő súllyal jelennek meg a köztudatban, ám a környezetünk állapotát befolyásoló emberi viselkedésben korántsem érződik ez a tudatosság. Nehéz a fentiekben változtatni, de az biztos, hogy a minta, a modell, az életmód hat a fejlődő gyerekek személyiségére, szokásaira. Azt is tudjuk, hogy a kezünk között, a védő szárnyaink alatt nevelkedik a jövő generációja. Csak reménykedhetünk, hogy ami nekünk nem sikerült, az majd nekik igen! Ők valószínű, hogy sok mindenre megtalálják a helyes választ, ha lesz még világ, és ha egészségesen fejlődik a test, a lélek és a szellem, mint egy „háromlábú szék”, amely csak akkor nem borul fel, ha mind a három lába a helyén van, akkor a jólét is „jóllétté” változik!

„Háromféle pillanat van: a megfelelő az elmulasztott és a túl korai” (Czumpf Attila)

5.2 És itt az Agenda 2030!

2015 őszén az ENSZ közgyűlésen konszenzussal elfogadott **Fenntartható Fejlődési Célok** (Sustainable Development Goals) végrehajtása, azaz a világ fejlődési pályájának fenntartható irányba állítása az ENSZ eddigi egyik legnagyobb vállalkozása. A javaslatcsomag 17 célt és 169 alcélt tartalmaz. Ezek között olyanok is megjelennek, mint például az éhezés megszüntetése, a tiszta víz és alapvető köztisztaság, vagy a fellépés az éghajlatváltozás ellen (Agenda 2030).

A Fenntartható Fejlődési Célok értelmezéséhez, megvalósításához, pedagógus továbbképzések indultak, szakirodalmak íródtak, szerte az országban (lásd: Irodalom jegyzék)

„Lovaggá egy nap alatt ezer embert is üthetek, de doktorrá ezer nap alatt egyet sem”
(Zsigmond király)

Új törvény a jövő érdekében!

2018. július 1-től hatályos a 326/2013 Korm. rendelet 7.§ (2) bekezdésének új g) pontja, amely egy új, kilencedik pedagógus kompetenciát vezet be: „a környezeti nevelésben mutatott jártasság, a fenntarthatóság értékrendjének hiteles képviselője és a környezettudatossághoz kapcsolódó attitűdök átadásának módja”. Az új kompetencia a jelenleg zajló, 2019-es eljárásokban még nem szerepel, nem jelenik meg sem a portfólió, sem a látogatott órák értékelése során.

A 2020-as eljárásokhoz most készül portfóliókban azonban már be kell mutatni ezt a kompetenciát is. Ez lett a 7. számú kompetencia.

7. A környezeti nevelésben mutatott jártasság, a fenntarthatóság értékrendjének hiteles képviselője és a környezettudatossághoz kapcsolódó attitűdök átadásának módja

7.1 Segíti a gyermekeket, tanulókat, hogy megértsék a nem fenntartható és fenntartható fejlődés különbségeit.

7.2 Kihasználja saját szakterületén, illetve intézményében a fenntarthatóságra nevelés pedagógiai lehetőségeit.

7.3 Lehetővé teszi a tanulók számára, hogy saját cselekedeteikkel, viselkedésükkel hozzájáruljanak a fenntarthatósághoz, tudatosítva bennük, hogy a jövő rajtuk is múlik.

7.4 Segíti tanulóit, hogy a múlt és a jelen tükrében kreatívan gondolkodjanak a lehetséges jövőről.

Mi is a pedagógusi kompetencia?

A pedagógia kompetenciafogalma készségek és képességek együttesét jelenti, melyek segítségével valaki problémamegoldásra képes egy adott területen, jelenti továbbá az illetőnek azt a hajlandóságát is, hogy a problémamegoldásra való képességét alkalmazza és kivitelezze. A fogalom magában foglalja az illető tudását, tapasztalatait éppúgy, mint személyes adottságait. A kompetencia a döntést, kivitelezést, megvalósulást szolgáló képességrendszer.

A kompetenciát úgy kell tekinteni, mint olyan általános képességet, amely a tudáson, a tapasztalaton, az értékeken és a diszpozíciókon alapszik, és amelyet egy adott személy tanulás során fejleszt ki magában.”(Coolahan)

5.3 Ágoston-ligeti környezeti nevelés

A fentiek szellemében az Ágoston-ligeti környezeti nevelésünk, különleges, hiszen a környezetbarát életformát nem csak bemutatjuk a gyerekeknek, hanem meg is éljük velük együtt. Tevékenység-központú környezeti nevelésünkkel igyekszünk kialakítani cselekvő, jóra és szépre érzékeny képességeket, fejlesztve a harmonikus személyiség kibontakoztatásához szükséges szellemi, érzelmi, erkölcsi, társas és testi adottságokat. A környezeti nevelés a személyiségformálásban kitüntetett szerepet tölt be. Az Ökofaluban elsősorban az élő természet adja a környezeti neveléshez, a projektekhez a keretet, a helyszínt, az élő természetet visszük közel a gyerekekhez.

Környezeti nevelésünk célja, hogy a falusi és városi fiatalokat is egyaránt megérintse természet szépsége, ugyanakkor érezzék meg, értsék is, hogy mit kell védeni, kitől, miért és hogyan. Pótolhatatlan szerepe van a környezeti nevelésben a sétának, a kirándulásnak, a több napig tartó erdei iskolának, táborozásnak, ahol a gyerekek megtapasztalhatják Árendás patakunk esőzések utáni nyughatatlanságát, későbbi csendes csobogását, a pókhálók ezer formáját, a kakukkfüves rét selymét, illatát, a Szent László tárnics kékjét, a zöldek, barnák, lilák sokféleségét, mert ezeket az intézmények termeiben, az iskolák padjaiban nem tudjuk megismertetni, megszerettetni velük. A szabad természetben való élet, a természet közeli lét olyan elemi hatással van a gyerekek, fiatalok környezettel kapcsolatos attitűdjeire, ami semmi mással nem helyettesíthető. Közben megtanulják, hogy az embernek milyen óriási felelőssége, szerepe van a természet megváltoztatásában, és mekkora feladata lehet a természetes állapot fenntartásában, megőrzésében, esetleg a helyreállításában, pl. egy Natura 2000 területen.

Eredményeink: a közösen végzett tevékenységek (projektek) közben, a fenntarthatóság legfontosabb értéktartalmi bevéődnek, melyek az életminőség, a testi, lelki, szellemi élet gazdagsága iránti igények. Kialakul a Föld iránti felelősség, különös hangsúllyal az erkölcsi-etikai attitűdökre és szokásokra; pl. a mértékletes és önkorlátozó fogyasztás elfogadása, a károkozás megelőzése, az élet tisztelete és szeretete, a létezés csodájának elismerése.

„Az ember és környezete közötti viszonyt mindezidáig a környezet átalakításával igyekeztünk javítani, vegyes eredménnyel. Szükséges a másik oldal, az ember átalakítása is a fenntartható kapcsolathoz.” (Dr. Vida Gábor)

5.2 Környezeti nevelés szinterei az Ökofaluban

Az Európai Unióhoz Magyarország 2004-ben csatlakozott. Azok a pedagógusok, akik gyakran vettek részt környezeti nevelési továbbképzéseken, valószínűleg hallottak már a Natura 2000 területekről, az ott érvényes szabályokról. De talán csak nemrég tudatosodott bennük, hogy a jövő generációnak idejekorán beszélniük kell ezekről, be kell mutatni azokat nemcsak a gyermekeknek, hanem a szülőknek is. Ha a pedagógus körülnéz ott, ahol él, talál a közelben Natura 2000 területet. Megtalálja azokat a szakembereket is, akik segítenek a különböző irányelvek és jelölő fajok, élőhelyek közötti eligazodásban.

Az Ökofalu egésze Natura 2000 terület. A kirándulás során az „aha” élményt segítünk kiváltani, megfogalmazni. Mi tetszik itt? Játék a „beszélő” virággal: az beszél, akinél a virág van. Mondj egy szót, egy mondatot. Pl. Nekem az tetszik, hogy hallom a patak csobogását, hogy látom röppenni a szitaköt, hogy selymes a fű. Örömmel hallgatják meg egymás gondolatait, hiszen a beszélő virág lassan mindenkire odaér.

Az Ökofalu permakultúrás kertje

Ma a klíma válságról hallunk a legtöbbet, a kormányunknak van klíma stratégiája, az önkormányzatok is megírták a sajátjukat, benne a lakosság tudatformálása fontos szerepet kapott. Ezek a helyi stratégiák, a helyi intézmények, társadalmi szervezetek mintái nélkül nem valósíthatók meg. A reagálnunk kell a változások okozta hatásokra, hiszen a gyermek is érzi a megváltozott hőmérsékletet, a szárazságot, vagy a hirtelen leszkadó nagymennyiségű esőt. Remek terep a fentiekre a **kert**. Az Ökofalu mulcsos kertje, ami bemutató, óvoda- iskola kert is egyben, ahol minden gyerekember számára megtanulható kertészeti (fenntartható) módszereket sajátíthatnak el, a felnőttektől látott minták alapján. A kertészkedés egyben hozzájárul az ökológiai gondolkodás alapozásához is. A megoldás apró lépései, a permakultúra alapjainak bemutatása, a kert alkalmazkodik a helyi természeti viszonyokhoz, a talajhoz, a domborzathoz. Az esővíz helyben tartása, övárkokkal, a domboldalon lezúduló vizet kis tavakban, mélyedésekben összegyűjtjük. Amikbe 1-2 év alatt beköltöznek a vízi állatok, és a kis tó, egyben állandó itató a kert madarai számára. Használt hordók elhelyezése, az ereszcatornák alatt a kerti növények öntözéséhez (vízlopó beszerelése). Megtanulható, az alkalmazkodó gyümölcsészet, őshonos gyümölcsfajták ültetése az óvoda- iskolakertbe, a haszonvételezés, és a mélymulcsos kertművelés alapja. (Miskolci Ökológiai Intézet/Gömörzölös), *A mélymulcsos kertművelés*, egy igazi permakultúrás praktika! *A komposztálás* a kertművelésben régóta ismert és alkalmazott módszerével együtt.

Erdei iskola, mint a környezeti nevelés egyik legfontosabb szintere

A jó erdei iskolára jellemző, hogy tevékenység közben lehet tanulni. Olyan szokások, szokásrendszerek alapozódnak meg, amelyek lehetővé teszik a gyerek számára az élővilággal való harmonikus együttélést. A tapasztalatok összessége alapján formálódik a szemlélet, attitűd, amely igazán működteti a tanultakat. Az alternatív erdei iskolai programokból kiderül, hogy lehet korán kelni, és későn feküdni. Lehet agyagozni, szalmázni, focizni, patakban állni, stb., de mindezt a másik ember, embertárs tiszteletben tartásával, a másik megértésével. „Sok mindent meg lehet próbálni, amit otthon nem szabad” (Leveleki 1991) Természet – játék – közösség. Tanulás? Kövek gyűjtése, virágok, fák megcsodálása, kéregsimogatás, csillagnézés, tűz mellett alvás, madárénekre ébredés, és a patakban élő tenyércsiklandozó tegzesek csodája. Olyan élethelyzetekben ismerik meg egymást a tanulók, amelyek a mindennapokban alig-alig adódnak. Az erdei iskola során a szervezőkészség, ügyesség, a háziasság, a törődés, a rendszeresség és rendszeret, mint jó tulajdonság „kiütközhet”.

"Játszani tudni kell, és aki nevetni tud, az játszani is tud" (Leveleki Eszter)

5.4 A projektekben eredményesen használható foglalkoztatási formák, módszerek, eszközök

A terepi projektek foglalkoztatási formáinak kiválasztásánál a „bent” megszokottakat, az iskolában begyakorolt formákat érdemes terepen is használni. A terepséták, kirándulások alkalmával a terepre érkezéskor azonnal felmerül a kérdés, hogy mivel lesz „több” az itt eltöltött idő? Hogyan tudjuk az egyéni bánásmód elvét valóban alkalmazni a különböző terepi foglalkozásokon?

Páros munka a projekt során

Minden gyermek szívesen játszik párban, különösen, ha ő választhatja meg, kivel játszik. Ha van olyan, akinek nem jut pár, annak a felnőtt lesz a párja, vagy ő lesz a „segítő”, kendőosztó, zsírkrétára vigyázó stb. Később cserélünk. A párja kedvéért gyakran az is lelkesen, vidáman játszik, aki eddig nem mutatott érdeklődést a természeti játékok iránt. A játék kedvéért még a kisebb is ügyesebben tudja végigvezetni partnerét bekötött szemmel az erdei úton, vagy az erdőben. Sok-sok ötlettel lehet pillanatok alatt párokra osztani a gyerekeket, pl. mind a kettőn legyen rózsaszínű ruha, azonos szemszínűek lehetnek párok, minden hosszú hajúnak rövid hajú párja legyen, válassz olyan párt, aki azonos magasságú, mint Te stb. A párok lehetnek tartósan együtt, az érzelmi kötődés nagy erő. Ezt a foglalkoztatási formát akkor érdemes alkalmazni, amikor olyan kompetenciákat szeretnénk fejleszteni, mint az egymás iránt érzett empátia, tolerancia, segítőkészség. Így, egy időben mindenki gyakorolhatja azokat a játék során.

Kooperatív tanulás, kiscsoportos munka

A kooperatív tanulási forma a résztvevők kiscsoportos tevékenységén alapszik, a hangsúly a közös munkán, az együttműködésen van. A „gyengébben” teljesítők is esélyt kapnak, hogy ne maradjanak le, a jobb képességűek tanítva tanulhatnak (ez vegyes korosztálynál pl. táborokban is jól bevált). A csoportot 2 kisebbre osztja a játékvezető, például: fiúk – lányok, hosszú hajúak és rövid hajúak, világos szeműek és sötét szeműek, vagy ki szeretne állatnevet viselő (pl. csiga) csoport lenni? Egymás feladatának kitalálása nagy izgalmat vált ki: „Mit súgtam a csiga csapatnak?” Pl.: Fussanak el a virágzó galagonyabokorig, vagy öleljék körbe a bükkfát stb. és a feladat teljesítése után a másik csapat kitalálhatja, mi is volt a feladat.

Csoportmunka (frontális)

A csoportot egyszerre akkor érdemes dolgoztatni terepen, amikor a feladathoz mindenki hozzáfér. Pl. őszi feladatok: színes leveleket keresünk. Mindig olyan színű levelet kell felvenni a földről, amilyen színű kendőt lobogtatok, vagy a Duna-parton a kavicskereső, ott sem zavarják egymást, sőt inspirálják a gyorsabbak a lassabbakat. A madarászt is szívesen hallgatjuk együtt (állva, földre ülve stb.) figyelve a pihegő kismadarat gyűrűzés közben.

A „vak karaván” játékhoz (kötél melletti séta bekötött szemmel), patak felett a kishídon libasorban való átjárásnál is mindenki sorra kerül.

A természetbe a „szabad ég alá” tervezett projektek megvalósításánál fogadjuk meg, Josepf Cornell tanácsait, amiből átsugárzik a természet és a gyerekszeretet:

- Taníts kevesebbet, ossz meg többet!
- Fogadj be!
- Azonnal keltsd fel a gyerekek figyelmét!
- Először nézz, tapasztalj; aztán beszélj!
- Öröm hassa át a tapasztalást, akár vidámság, akár nyugodt odaadás formájában.

Ne feledd, hogy lelkesedésed ragadós, és pedagógusként ez a legnagyobb kincsed!

„Jó környezeti neveléshez jó módszerek” (Labanc Györgyi)

A gyerekek fejlesztését, csak a nevelési területek egymásra épülésével, a közöttük lévő kapcsolási lehetőségek felismerésével, tudatos alkalmazásával lehet elérni.

A környezeti nevelés nem korlátozódik tantárgyakra, foglalkozásokra, hiszen áthatja az intézmények egészét „maga az élet”. Ha a folyamatot a pedagógus körültekintően tervezi meg, akkor fejlődik a tanulók megfigyelő, gondolkodási, beszédmegértő és nyelvi kifejezőképessége, formálódik a társas kapcsolatuk újabb felfedezés és tapasztalatszerzés közben. A tevékenységek közben a természet szépségének megláttatása alapozza meg a természet iránti vonzódásukat. Kire, mire vigyázhatna a gyermek? A tőle kisebbekre, a körülötte élőkre! Vajon látja, hallja őket? Tudja, érzi, hogy a növények, állatok léte gyakran veszélyben van?

Kirándulások közben tapasztalhatják az évszakok változásait, majd játszani tanulnak az erdő kincseivel. Karkötő, kakasorr kismadár készülhet, játék, rajzolás színezés közben az állatok különleges életére is fény derül. Nagyítóval nézhetik a kéreg alatti életet, összehasonlíthatják az állatok láb és harapás nyomait. A vízparton kiderül, ki lakik a tóban, patakban? Milyen állatok jelzik az ember számára a tiszta vizet, ki kivel képes együtt élni, és ki kivel táplálkozik. A vízi növények megfigyelése közben megtanulhatjuk hogyan készül kákából a békaszék, a nád levélből kishajó.

Tevékenységek közben a gyerekek lassan megértik, hogy az emberek felelősek a természet rendjéért, Ő is tud tenni. Pl. nem mosakszik élő vízben szappannal, nem szedi le feleslegesen a virágokat, nem törí le a rügysző ágakat. A közös játékok sugallják, hogy mi is részei vagyunk a világnak. A városi gyerekeknél szemét nyitogatjuk mikor az épített környezetben felfedeztetjük a parkok, kertek, ligeteket élővilágát, ahol séta közben kiderül, hogy vannak olyan szívós növények, amik a járda repedéseiben is képesek megélni; pl. gyermekláncfű, ecetfa.

Szenzitív játékok pedagógus továbbképzésen

Az környezeti nevelési módszerek gazdag tárháza segíti az eredményes nevelést, melyeket két csoportba sorolhatunk:

- a hagyományos, általános pedagógiai módszerek: magyarázat, elbeszélés, beszélgetés, szemléltetés, gyakorlás, ellenőrzés, értékelés, játék és a projekt
- a speciális természettudományos, ismeretszerző módszerek: megfigyelés, leírás, összehasonlítás, becslés-mérés, vizsgálódás, kísérlet

Kedvenc módszerem a Land-art, ami egy komplex projekt módszer a művészetek eszközeivel. Ezt a módszert először a Természetes Életmód Alapítvány akkreditált képzéseiben lehetett megtanulni, Bernáth Alex fotóművész segítségével.

Ez a művészeti módszer segít a *holisztikus látásmód* kialakításában és az egységben látást alapozza. A művészet legfőbb célja az emberi érzékenység ébrentartása. Bernát Alex szerint:

„Érzékenységet helyezni az eltárgyasult világgunkkal szembeni serpenyőbe, hogy az egyensúlyt megtaláljuk a fenntarthatóság földi mérlegén.”

A Land-art alkalmazásakor meghatározó szempont, hogy a terepen meglelt agyagokból jöjjön létre a vizuális kommunikáció az ember és a természet között. A természetben talált növényi anyagok szín- és formavilága rendkívül változatos gyakorlati lehetőséget kínálnak. A terepi séta során talált letört ágak és vesszők, első látásra jelentéktelennek tűnnek, a szétszórt darabok egységet alkothatnak pl. egy földön összerakott, nagyméretű ágfészkek képében. Majd, kisebb ágakból a hozzájuk tartozó fiókákat rakhatjuk ki, a „tollat” pedig a fák leveleiből tehetjük rájuk. E feladat közben a látás és a kezűgyesség fejlesztése mellett, lehetőség nyílt a gólyára jellemző jegyek élményszerű kiemelésére. A gyerek és a felnőtt egyaránt szívesen hempergőzik bele a frissen kaszált fűbe, hogy így „olvadjon” össze a természettel, vagy az emberi test szép formáinak a gyermekláncfű virágaival való „körberajzolása”, kirakása is jó program. *A közös alkotás, mindig a helyszínen* marad, ami így, ki van téve a természet átalakító erőinek; napnak, szélnek, esőnek, hónapnak, másik embernek. Ezért rögzítjük az elkészült képeket. Minden pedagógus, gyerek zsebében ott van a mobil telefon, melyek „mindent is tudnak”, ami egy fotó elkészítéséhez szükséges. A képek rögzítése során fejleszhető a digitális kompetencia, a szem-kéz koordináció, a pontos megfigyelés, az érzések kifejezésének más formája. A lefotózott Land-art képekből albumot, képtárat készíthetünk a későbbi emlékezésekhez, beszélgetésekhez. A fotók esztétikus dekorációi lehetnek szobánk falán, képeslapként, naptárként kedves ajándék lehet. A felnagyított fotók, plakátként jól mutatnak a zöld jeles napokon. A közös munka során fejlődik a szociális, kulturális kompetencia, a mások munkájának megbecsülése, és a „természet adta” anyagokból készült képek során a természet tisztelete is rögződik. Ez a csoportos, környezeti szemléletet formáló játék kreatívan fejleszti a látásmódot, a képalkotási képességet. A Land-art módszer, egy művészi projekt. Minden lépése fontos: a célkitűzés, a tervezés, a szervezés, a végrehajtás, az ellenőrzés, az örömet okozó eredményig, a produktumig, ami jelen esetben a „kép”. Bebizonyosodott, hogy a projekt módszer a szociális tanulás eszköze is. A közös feladat megoldása során gyakorolható a felelősségvállalás, az együttműködés, a kulturált vitatkozás, a konfliktusok kezelése, az érdekek egyeztetése.

A projekt módszer fontos szerepet tölt be a kompetencia alapú fejlesztéseknél. A **szenzitív környezeti játékok** pedig a környezet iránti attitűdöt az egészséges érzékenységet alapozzák. (lásd: Erdei iskolai projekt az önfenntartó majorságban)

„A projekt olyan oktatásszervezési eljárás, amely az oktatás menetét gyakorlati problémák megoldása köré csoportosítja” (Pedagógiai lexikon)

A **PROJEKT**-et a következő szakaszokra osztjuk fel: témaválasztás, tervekészítés (célok és feladatok megfogalmazása), szervezés, adatgyűjtés, a téma feldolgozása, a produktum összeállítása, a projekt értékelése, a produktum bemutatása, és az értékelés megfogalmazása. (Kováts - Németh M.,2010)

„Múltunk nélkül nincs jelenünk”

6. A BEMUTATÁSRA SZÁNT PROJEKTEK ÉS A VALÓS PROBLÉMÁK AMIKRE ÉPÜLNEK

A fenntartható életmód a legtöbb ember számára ismeretlen, a pedagógusok körében is. Valós probléma: A jó családi minta erejében való bizalmatlanság. A közös jövőkép kialakításának

gyengesége. A gyermek családban történő nevelésének gyenge hite. A természet iránti tisztelet, alázat hiánya, az általános hitbéli meggyöngyülésünk. A közösségi tanulás képességének hiánya. A családi gazdaság iránti bizalmatlanság. Alternatív technológiák ismeretének hiánya, a takarékosági szemlélet lassú felismerése. A gyenge önellátás-öngondoskodás képessége. A környezeti terhek és erőforrások használatának csökkentése iránti igény hiánya. Az organikus gazdálkodás, a biológia sokféleség megőrzése, a természetkímélő gazdálkodás lassú terjedése.

Ezek következménye hogy

- a vidéken élő gyerekek sem ismerik a vidéket. Rácsodálkoznak és félnek a háziállatoktól is, nem ismerik növényeket, zavarja őket a nap, az eső, a szél, és a rovarok, nincs gyakorlatuk a kétkezi munkában, szerszámok használatában, nem szívesen töltenek időt a szabad ég alatt.
- a vidéki gyerekek sem ismerik (vagy csak részben) a hely történelmét, elődeink életét.

A két téma szorosan összefügg, hiszen a „községi tanulás” éltette a falvakat, alakítva segítette a község megtartó erejét, és segítette a helyi identitás tudat ébrentartását a „mi falunk, a mi községünk” szeretetét. A fenti problémára építettük a projekteket.

„A GDP csak azt nem méri, amiért érdemes élni.” (J.F. Kennedy)

A legjobb befektetés az életmódváltás (projekt):

- az Ökofalu mindennapjai
- az ember és életmódja: a „minőségi” és természet közeli életmód megtapasztalása
- találkozás a tájban élő emberrel
- ismerkedés az önfenntartó majorsággal, (élelmiszer önellátás)
- fenntarthatóság a gyakorlatban: kis ökológiai lábnyomom
- alternatív energiák, a legkorszerűbb épületgépészeti megoldásokkal
- napelem, szélkerék Savonius rotor, vízkiemelő kos, vízikerek, gyógynövény szárító
- permakultúra, nem csak a kertészkedés, mint „életmód” megtapasztalása
- a víz szerepe a mindennapokban - vízmegtartás, esővízgyűjtés stb.
- építés természetes anyagokból: vályog, szalma, fa, kő
- a kétkezi vidéki munka szeretete, öröme
- indul az ökológia megtérés zarándok/ engesztelő útja

Séta utcai ruhában, a középkorban (projekt):

- kirándulunk Baj Öreg-kovács hegyre az ásatás színhelyére, beszélgetünk az ásatást vezető régésszel
- az Ökofaluban, peripatetikus módon vagyis sétálva tanulunk egy épülő középkori falurészlet között
- gyönyörködünk a régiek tudásában, rácsodálkozunk szép tárgyaikra, házaikra
- elismerjük a fenntartható takarékos életmódjukat (800 évig keresték a helyszínt régészek)
- meglátogatjuk, a „középkori fogadósnet”, a boronaházban
- közös főzés a nyitott tűzhelyen, megkóstoljuk a XV.sz-di ételeket: kásafélék hajdina, köles, aklakor búza és nyers zöldségek (amiknek mellesleg most van a reneszánsza)
- meghallgatjuk a XVI sz. emberek életéről szóló históriás és virágénekeket
- meglátogatjuk az épülő körtemplomot
- segítünk az építőknek, vizet hozunk a kútról a kötőanyag összekeveréséhez

- apró köveket szedegetünk vödörbe, amit a „nagyok” a kőműves irányításával, a csörlő segítségével felhúznak a falakra
- teát készítünk gyógynövényekből és megkínáljuk a melegben építőket
- lerajzoljuk, agyagból elkészítjük a körtemplomot (produktum)

Az időutazás megmutatja elődeink ügyességét, szorgalmát mely vágyat ébreszt bennünk, hogy kipróbáljuk életüket.

„Az ember azért nem jár helyes úton, mert a helyes út előtte el van zárva. Ha rajta van, nem érzi jól magát. Ezért kell valahogy rávenni arra, ami a valódi érdeke szerint való” (Czumpf Attila)

6.1 A Természetes Életmód Alapítvány környezeti nevelési háttere

Tevékenység központú környezeti nevelésünk humánökológiai alapelvekre épül, komplex módszerekkel zajlik, gyakorlat orientált, és felhasználja projektpedagógia eszköztárát.

Az Ökofaluban zajló projektek feladata nem a direkt tanítás, hanem az olyan feltételek megteremtése, amelyek között minden gyerek saját tevékenysége során maga fedezi fel a dolgok tulajdonságait, a világ összefüggéseit. A szenzitív tevékenységek közben a gyerekek önállóan tanulnak, törekedve a világ megismerésére. Így nemcsak tudásra tesznek szert, hanem a képességeik is fejlődnek. A projektek során megláthatják a való az élet problémáit, a tervezéstől, a megvalósításig. Mindezt az élményszerzés örömeivel.

Az Ökofaluban a projektek helyszínei Montessori szavaival: „egy gondosan előkészített környezet” ahol a gyerekek szívesen játszanak/dolgoznak, és hozzáférésük van minden olyan eszközhöz, amire szükségük lehet, és ami megfelel az ő fejlettségi szintjüknek, ez segíti őket képességeik fejlesztéséhez, az ismeretek megszerzéséhez. A gyermek tapasztalatból tanul, minden amivel kontaktusba kerül, tanít számára valamit, tapasztalatot szerez, és fontos kognitív képességeket fejleszt. Az Ökofaluban megépített környezet a „tér” a gyermekek, de nyugodtan mondhatom felnőttek „paradicsoma” is lett.

A környezeti nevelésünk fő feladata a személyiség olyan értékeit fejleszteni, amely a felgyorsult társadalmunkban első rendű fontosságú: önállóság, problémák felismerése, problémamegoldó gondolkodás, sokoldalú kreativitás, együttműködés képessége.

A képességeinek maximális fejlesztése mellett, humán értékeket is kívántunk realizálni: ezek a tolerancia, a másság elfogadása, segítőkészség, a különböző népek kultúrájának megismerése és értékelése, ami a békés egymás mellett élés feltétele, a biológiai egyensúly felismerése = a természet szeretete, és a környezet védelme. Ez segített, bennünket a képességek fejlesztése, az ismeretek megszerzése, az egészséges életvitel: harmónia és a helyes arány megtapasztalása közben. Nem a tudás mennyisége a fontos, hanem a képességek fejlettsége.

Mindezeket az erdei iskola - óvoda, tematikus táborok, továbbképzések, nevelőtestületi értekezletek, terepgyakorlatok, egyetemi gyakorlatok, a közösségi szolgálat (IKSZ) a tanösvények, a majorság és a középkori program (XIII-XVI sz.) működtetésével értük el.

Erdei iskola az Ökofaluban

6.2 Egy részletesen kidolgozott erdei iskolai projekt az Ökofaluban

A projekt célja: Az öfenntartás alapjainak megértése, gazdaság őshonos háziállatainak felismerése, nevük, hasznuk, viselkedésük, táplálékuk. A házi állatok és életmódjuk, megfigyelése, játékos munka jellegű tevékenységhez kapcsolva, részvétel az állatok ellátásában.

Kompetenciák: Természettel, a környezetünkkel való harmonikus együttélés képességének alapozása, a fenntartható fejlődés és a környezetbarát viselkedésmód elsajátítása: tolerancia, tűrőképesség, felelősségérzet, gondoskodás. Kifejező képesség, bátor „beszédnyelv” gyakorlása az állatokkal való szelíd bánásmód gyakorlása közben is.

Attitűdök: A állatok iránti érzékenység fejlesztése, a gondoskodásra törekvés érzésének alapozása, átélése, alakítása. „A rám is szükség van”... érzésének megtapasztalása.

Értékek: Környezettudatosság a természet értékeinek védelme, használata közben. Alternatív energiák hasznosításával való találkozás. Napelem, napkollektor, gyógynövény szárító-aszaló.

Témák: Az ember és a természet összhangja, az ősi gazdálkodási módok, az őshonos háziállatok megismerése, az alkalmazkodó fajták különlegessége.

Kapcsolódó műveltségi területek: Környezetkultúra, népi kultúra, zenei és művészeti.

Évszak: Tavasz, nyár, ősz

Ajánlott helyszín: Agostyán, Ágoston-liget, Természetes Életmód Alapítvány által működtetett Ágoston-ligeti Erdei iskola (minimum 3 nap teljes program) Budapesttől, Komáromtól kb. 1 óra távolságra

Korosztály: 7-14 éves; Csoportlétszám: 20-25 gyermek

Időtartam: A napi tevékenység a gazdaságban 1-2 óra, a feldolgozás mese-vers, kézimunka, játékos cselekvések (szenzitív játékok) 1-2 óra (természetesen a gyerekek kíváncsiságának, érdeklődésének megfelelően változhat).

Módszerek: Projekt módszer, beszélgetés, kérdés - felelet, magyarázat, gyakorlás, játékos feladatok, munka jellegű tevékenységek, ellenőrzés, értékelés.

Munkaformák: Frontális, kiscsoportos, páros játék, egyéni feladatok

Eszközök: A gazdaságban található gyermekméretű eszközök.

Előkészítés: A tevékenységvezető teendői a tevékenységet megelőzően – pl.: helyszín berendezése, eszközök előkészítése:

- Az iskola felszereléseiből a legfontosabbakat összecsomagoljuk, és a helyszínre visszük. A környezet megismerésére használt eszközök, nagyítók, mikroszkóp, határozó könyvek, esetleg a témával kapcsolatos társasjátékok (a biztonságérzetet fokozzák)
- A gyerekek személyes holmijának összecsomagolása az egész napos, v. háromnapos programra (Érdeemes a szülőknek egy listát összeállítani.).

A projekt levezetése

Érkezés, ismerkedés a helyszínnel: A Természetes Életmód Alapítvány által működtetett Ágoston-ligeti Erdei iskola és az öfenntartó majorság

1. nap

Délelőtt:

- A tábor rendje, a háló- és étkezőhely (közösségi ház) birtokba vétele. Ismerkedés a tábor területével, az „önálló közlekedés szabályaival”. A gyerekek feltérképezik a főbb tájékozódási pontokat, (kutak, rétek, erdőrészetek, bioházak, vadles stb.) találkoznak a munkatársainkkal. Szelektív hulladékgyűjtés módja, szabályai. Ha lehet „zéró” hulladék.
- Energiaellátás a táborban: ismerkedés a „naplopók”-kal, napelemmel, szélkerékkel a „szelíd-energia” ösvénnyel.

Délután: Látogatás a Természetgazdálkodási Majorba, ahol megismerkedhetnek a gyerekek az őshonos háziállatokkal (kecske, birka, baromfik, lábasjóságok, nyulak, malacok).

- Beszélgetünk arról, miért jó, ha az embernek saját gazdasága van? (élelmiszer önellátás, egészséges étel, hús, tojás, tej, tejföl, sajt, túró stb.) Állatok haszna az ételmen kívül.
- Natura 2000 területek kezelése legeltetéssel: megnézzük egy nem legeltetett területet, majd a legelőt.
- A fenntartható gazdaság átlagos napirendjének, a gazdaságban használt szerszámok, eszközök megismerése.
- Megtervezik, hogyan kapcsolódnak be a majorság munkájába. (kis csoportokban)

Tevékenységek: Etetés (az intézővel előre tisztázott ételféleséggel).

- A gyerekek által szedett fűvel, a reggeliből maradt gyümölcs maradvánnyal, száraz kenyérral, szárított tojás héjjal, kukoricával, búzával stb. Az állatok reakcióinak megfigyelése.
- Ki melyik állatot ismeri? Irányított, gondolkodtató kérdésekkel: azonosságok, különbségek megfigyelése nyugodt szemlélettel.
- Melyik baromfinak milyen a mozgása?(Szalad, totyog, lépked)
- Hangok megfigyelése: etetés alatt, nyugalmi állapotban, idegen jelenlétében (A lúd jó házórző, vész helyzetben felemeli a fejét és hangosan sziszeg pl. a héja megjelenésekor).
- Játékok a frissen szerzett ismeretek gyakorlására: a baromfiudvar lakói játékos feldolgozása: Ké a toll? Tollak összegyűjtése után, azok párosítása, „tollat a baromfival” (gyöngyös, fodros lúd, kakas) a baromfikat párosítjuk a tojásokkal (libatojás, tyúktojás, fűrttojás). Ezt mindjárt a gazdaságban is eljátszhatjuk, tojások összeszedése után.

Késő délután: Összegyűjtjük az esti tűzhöz a száraz ágakat.

Minden este: Séta, csillagnézés, éjszakai neszek hallgatása, pásztortűz.

2. nap

Délelőtt: A ló és az ember kapcsolata: a ló tartás fortélyai, a lovaglás alapjainak gyakorlása.

- Segítés a gazdaságban, egyéni érdeklődés alapján: a ló tisztításának megfigyelése. Natura 2000 terület, a legeltetés a legelő használatának, megőrzésének a legfontosabb módszere. A legelő állat megfigyelése, összehasonlítása Pl. kecske, ló
- Széna vagy szalma megismerése tevékenység közben:
- Séta a réten... ismerkedés a rét virágaival, füveivel... kis kézi sarlóval gyűjtünk egy kosárra való fűvet...
- Séta a tanuló kertben, a búzából egy sarlónyit levágunk, és a kosárba tesszük...(ha nincs közelben ilyen lehetőség, kérünk a gazdától a szalmabálából egy „csokrot”.)
- Összehasonlítjuk, tapintással, szaglással, a két kosár tartalmát... Megnézzük a szalmabálából épített házat. Megkínáljuk a lovat a szalmával.

- A ló nyergelése, a ló és az ember ősi kapcsolata, a lovaglás alapjai, szőrén ülés, nyeregben ülés kipróbálása. A lószerszámok előkészítésének megfigyelése. A lovaglás kipróbálása, a lovon maradás öröme

Délután: Kecskéfejés megfigyelése, kipróbálása, tej kóstolás. Segítés a konyhában aludttej, túró készítés, savókóstolás. Tevékenységek a gazdaságban tett látogatás után: a zsiros szőr, tisztított szőr, gyapjú, nemez, lószőr, mangalicaszőr bárány, kutyaszőr, (komondor) birkagyapjú, stb. tapintása, az érzés összehasonlítása.

3. nap

Délelőtt: Nemezelési technikájának gyakorlása a régi hagyományok alapján, játékok használati tárgyak készítése: labda, terítő, karkötő (produktum)

Délután: Szülők fogadása, közös séta, a friss élmények mesélése, a készített kézműves ajándékok átadása.

Összegzés: értékelés, lezárás stb. Hazautazás egyénileg.

Az élmények feldolgozására a projektben résztvevőknek, időt, helyet, kell biztosítani, emlékezni, emlékeztetni, a közös élményekre. Mi volt a legérdekesebb? Mi tetszett? Mi volt a legjobb? Szerencsés, ha ugyanarra a helyre többször elvisszük a gyerekeket. Az erdei iskola tevékenysége a hosszú téli napokon visszatérhet tananyaghoz kapcsolódó témaként: fotók, a gazdaságból hozott emlékek segítségével: bőrök, szőrök, tollak.

Fontos dátumok, a jeles napokhoz való kapcsolódás lehetőségét is tervezzük meg. Madarak Fák napja (május 10.) Állatok napja (október 5.)

Az „erdei iskola” varázsa már sok pedagógust és még több gyereket megérintett. A fenti leírás adnak segítséget, mintát, amik alakíthatók, és ismételhetők.

Az eredményes megvalósításhoz, alapítványunk az új életmód – életminőség megteremtéséhez és a jókedvű öngondoskodáshoz ad példaértékű segítséget.

Ami az alapítás előtt történt... vagyis miért kellett létrehozni az alapítványt? Majd’ öt éve voltam már hivatásos természetvédő, amikor jött a kárpótlás, és vele együtt a helyes felismerés: a legnagyobb jó, amit tehetek azzal a földdel, amelyen akkor mindennapjaimat éltem, hogy megveszek itt egy sokféle fajnak, sokszínű életközösségnek otthont adó területet, lehetőleg egy vízgyűjtő mentén, de a Gerecse peremvidékére jellemző mozaikosságban. S aztán a maga természetes rendje szerint viselem gondját, a földdel járó művelési ágaknak úgy, hogy abban az utánunk jövőknek is kedvük teljen. Hagyom őket a maguk törvényei szerint alakulni, élni, okulására szolgálva minden odalátogató „vendégnek”, aki ezt az igyekezetemet észreveszi és értékeli. sic).

S ehhez kellett modell, minta, példa, terület, vagyis modell- és példaértékű **mintaterület!** Így kezdődött, és ez lett. Köszönet érte mindenkinek, akik segítettek. Már azzal is, hogy nem akadályoztak. (Czumpf Attila)

ÖSSZEFOGLALÁS

Akik az Ökofalu létrehozásában, a közös munkában tevékenyen részt vehettünk, lehetőséget kaptunk, hogy kipróbáljuk magukat és rátaláljunk, a harmónia és a helyes arányok által vezérelt „lassúságra”. Kísérletezhettünk, hogy a fenntarthatóságra nevelést a projekt pedagógia segítségével hogyan tudjuk kivinni az iskola, az óvoda, az intézmények falai közül. Láthattuk, évente több száz gyerek, és felnőtt örömét, és hogy a projekt alapú programokban

megváltozott a pedagógusok szerepe. (Amit először szokni kellett). A kompetencia fejlesztés területén nagy lépéseket tettünk, hiszen a tapasztalati tanulás lehetővé tette, (felnőtt, gyerek) a tanulási készségek fejlődését, a természet szeretetét, /teremtett világ védelmét, a természetben élés örömét. Mindnyájan átélhettük, az együtt-érzés próbáját, és az alkalmazkodási kísérletek során, felfedezhettük a „rám is szükség van” érzését. Természetessé vált a feladatok elvégzése, a felelősség vállalás, az őszinteség. Alapozódott a stabil értékrend, az empátia segítségével felerősödött az identitás tudat melynek segítségével könnyű volt megérezni, átélni a közösség erejét, a valahova tartozás örömét „a mi falunk, a mi templomunk”.

AJÁNLOTT IRODALOM

Adorján Rita: Magonc – Erdőismeret és természetismereti játékok. Mecseki Erdészeti Rt. Pécs, 2008

Bartus Gábor: Nemzeti Fenntartható Fejlődési Tanács Nemzeti Fenntartható Fejlődési Keretstratégia. Nemzeti Fenntartható Fejlődési Tanács, Budapest, 2013

Báron Laura, Béziné Gyapjas Magdolna, Havas Péter, Orgoványi Anikó, Szabó Jánosné, Tóthné Tímár Geng Csilla: Kisiskolások környezeti nevelése (Szerk. Havas Péter). Alapítvány a Magyarországi Környezeti Nevelési Nevelésért, Budapest, 1993

Berényi Parti Krisztina, Boros Lajosné, Fodorné Gyalogh Éva, Fűzné Koszó Mária, Dr. James Hidson, Nyiratiné Németh Ibolya, Ortmanné Ajkai Adrienn, Panaretosz Lilián, Dr. Szentpéteri Lászlóné, Tímár Ágostonné, Tóth Géza, Ubánné Ágnes: Uccu az Utcára (Szerk. Fodorné Gyalogh Éva). FSC Magyarországi Tereptanulmányi Központ Alapítvány, Budapest, 2000

Bihariné Dr. Krekó Ilona, Kanczler Gyuláné Dr., Labanc Györgyi: Környezetkultúra az óvodában, Óvodapedagógus kézikönyv. Magyar Szakképzési Társaság, Budapest, 2005

Dr. Farkas Endre: Nyugodtan tegezz, Leveleki Eszter pedagógiája. Dr. Farkas Endre, Budapest, 1992

Fehér Anna: Játsszunk? Természetesen! SuliNova, Budapest, 2006

F. Nagy Zsuzsa, Molnár Ágnes: Természetismereti Játékgyűjtemény. Ökológiai Intézet Fenntartható Fejlődésért Alapítvány, Miskolc, 1998

Fracz Lohri, Astrid Schwyter: Találkozunk az erdőben! Erdőpedagógia (Fordította Domokos Bálint). Országos Erdészeti Egyesület, ÖKO Fórum Alapítvány, Budapest, 2002

Joseph Cornell: Kézenfogva a gyerekekkel a természetben. Magyar Környezeti Nevelési Egyesület, Budapest, 1998

Haraszthy László: Naturázzunk! Natura2000 kézikönyv ökoiskola pedagógusoknak (6 kötet, 6 régió) (Szerk. Könczey Réka). OFI, Budapest, 2016

Agárdi Sándor, Fűzné Koszó Mária, Hortobágyi Katalin, Kelemen Endréné, Labanc Györgyi, Lehoczky János, Pálkovic Margit, Papp Ferencné, Papp János, Torma Margit Wéber Éva: Környezeti nevelés az Erdei Iskolában (Szerk. Hortobágyi Katalin). Alapítvány a Magyarországi Környezeti Nevelésért, Budapest, 1995

Báron Laura, Béziné Gyapjas Magdolna, Havas Péter, Orgoványi Anikó, Szabó Jánosné, Tóthné Tímár Geng Csilla: Kisiskolások környezeti Nevelése (Szerk. Havas Péter). Alapítvány a Magyarországi Környezeti Nevelési Nevelésért, Budapest, 1993

Kováts – Németh Mária: Az erdőpedagógiától a környezetpedagógiáig. Comenius Kft., Pécs, 2010

Kis természetbúvár sorozat. Passage Kiadó, Budapest, 1999

Nyitrai Németh Ibolya: Módszertani kézikönyv, nem csak környezeti nevelőknek. MKNE, 2005

Molnár Sándor, Börzsök Zoltán: Barátaink a fák. Napkori Erdőgazdák Zrt., Sopron, 2011
Óvodások Környezeti nevelése. Réce Füzetek 5. (Szerk. Labanc Györgyi). Alapítvány a Magyarországi Környezeti Nevelésért, Budapest, 1998

Labanc Györgyi, Czumpf Attila: Van tovább, 10+10 (jegyzet) Természetes Életmód Alapítvány, Agostyán, 2014

Labanc Györgyi, Petőné Vígh Katalin, Szalay Krisztina: A biológiai sokszínűség jó gyakorlatai az óvodában. Pauker Nyomda, Budapest, 2022

Dr. Nádai Magda: Csörgőfáról cinke szól. Kisgyerek találkozásai városi növényekkel és állatokkal. Bafila Kft., Budapest, 2012

Dr. Nádai Magda: Erdei számos – képes könyv. Flaccus kiadó, Budapest, 2004

Dr. Petényi Sándor: A Baji Nemesi udvarház gazdasági tevékenységéről, különös tekintettel a tímárkodásra. KEM Önkormányzat Múzeumainak Igazgatósága, Tata, 2010

Dr. Petényi Sándor: Hétköznapiak a középkorban - Tata térség anyagi kultúrája – kiállítás vezető, állandó kiállításhoz. Kuny Domokos Múzeum, Tata, 2013

Rachel Louse Carson: Néma tavasz, USA, 1962

Szakács Szilvia, Tulics Mónika: Legyél te is természetkutató. HVG könyvek, Budapest, 2016

Schantlné Farkas Julianna: Játékos természetvédelem. NODUS Kiadó, Veszprém, 1994

Susanna Davidson, Sarah Courtauld, Kate Davies: Te is lehetsz madarász (Fordította Erdős Zsuzsanna). Mérték Kiadó, Budapest, 2011

Vásárhelyi Tamás: Szitakötészet. Független Ökológiai Központ, Budapest, 1994

Fontos linkek

Gerecse Naturpark: www.gerecsenaturpark.eu

Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület: www.mme.hu

Természetes Életmód Alapítvány: www.teaagostyan.hu

Száz Völgy Természetvédelmi Egyesület: www.szazvolgy.hu

Magyar Környezeti Nevelési Egyesület: www.mkne.hu

Ökoiskola cím: www.okoiskola.hu

Humusz Szövetség: www.humusz@humusz.hu

Iskolakertekért Alapítvány: www.iskolakertekert.hu

Fertő-Hanság Nemzeti Park Igazgatóság: www.fhnp@fhnp.hu

A magyar állami természetvédelem hivatalos honlapja: www.termeszetvedelem.hu